

บทที่ 1 บทนำ

1. หลักการและเหตุผล

ไม้ เป็นพืชที่มูลนิธิโครงการหลวงได้มีการนำเข้ามาทดสอบและปลูกในพื้นที่สถานีเกษตรหลวงอ่างขาง และขยายไปยังพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหลายแห่งผ่านทางโครงการป่าชาวบ้าน และเป็นพืชที่เกษตรกรให้ความสนใจเลือกที่จะปลูกในพื้นที่ทำกิน เนื่องจากไม้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้เร็วกว่าเมื่อเทียบกับกลุ่มไม้ต่างถิ่นและไม้พื้นถิ่น อีกทั้งไม้เป็นพืชที่ชุมชนมีการใช้ประโยชน์ทั้งในด้านการบริโภคและเป็นไม้ใช้สอยและสามารถสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน

ประเทศไทยคาดว่ามีไม้ที่ขึ้นอยู่ตามธรรมชาติทั้งสิ้น 15-20 สกุล ประมาณ 80-100 ชนิด (สรารุชและคณะ, 2554) แต่ชนิดของไม้ที่รู้จักและมีการใช้ประโยชน์กันอยู่ในปัจจุบันมีอยู่เพียงไม่กี่ชนิดเท่านั้น และอาจมีไม้ชนิดอื่นๆ ที่สามารถใช้ประโยชน์ได้เพิ่มขึ้นหรือใช้ประโยชน์ได้มากกว่าชนิดที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน ประกอบกับที่ผ่านมา พบว่า ไม้ที่อยู่ในพื้นที่สูงเริ่มตายชุก คือ เมื่อไม้ออกดอกแล้วทำให้ไม้ตายทั้งกอ อาทิเช่น ไม้ขางป่า ไม้หก ไม้เปาะ ไม้เลียง ทำให้เกษตรกรขาดรายได้จากการขายหน่อไม้และนำลำไม้ไปใช้ ซึ่งไม้ที่นำมาปลูกกันส่วนมากในปัจจุบัน จะไม่ทราบอายุที่แน่นอน และไม่ทราบแหล่งกำเนิดที่แน่ชัด ซึ่งวงจรชีวิตของไม้กว่าจะออกดอกได้ใช้เวลาไม่แน่นอน โดยส่วนใหญ่ไม้มีอายุชุกอยู่ประมาณ 60 ปี ไม้เมื่อออกดอกหรือออกชุกจะตาย (บุญวงศ์และคณะ, 2557) ถ้าไม้เกิดออกดอกพร้อมกันแล้วอาจจะทำให้ไม้เหล่านั้นสูญพันธุ์เร็วยิ่งขึ้น รวมทั้งไม่มีวิธีใดที่จะทราบอายุที่แน่นอนของไม้ ยกเว้นทราบแหล่งที่มาของไม้นั้น ๆ เช่น เพาะจากเมล็ด

จากผลการดำเนินงานที่ผ่านมา ได้สำรวจความหลากหลายชนิดพันธุ์และการใช้ประโยชน์ของไม้ในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงจำนวน 23 แห่ง พบไม้ 44 ชนิดพันธุ์ แบ่งเป็นไม้ในธรรมชาติ 30 ชนิดพันธุ์ และไม้ที่นำมาปลูก 14 ชนิดพันธุ์ โดยกลุ่มพื้นที่ที่มีระดับความสูงปานกลาง(500-1,000 เมตรจากระดับน้ำทะเล) พบความหลากหลายของพันธุ์ไม้มากที่สุด รองลงมาคือกลุ่มพื้นที่ที่มีระดับความสูงค่อนข้างต่ำ (ต่ำกว่า 500 เมตรจากระดับน้ำทะเล) และกลุ่มพื้นที่ที่มีระดับความสูงค่อนข้างมาก (มากกว่า 1,000 เมตรจากระดับน้ำทะเล) แสดงให้เห็นว่าไม้มีการกระจายพันธุ์และเติบโตได้ดีในพื้นที่ที่มีความสูง 500-1,000 เมตรจากระดับน้ำทะเล การศึกษาการใช้ประโยชน์ไม้ในชุมชน พบว่าชุมชนบริโภคหน่อและใช้ลำเพื่อก่อสร้าง ใช้สอย ทำเครื่องจักสาน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของณัฐวัฒน์และคณะ(2559) ที่พบว่า ชุมชนบนพื้นที่สูงค่อนข้างต่ำ (400-800 เมตร จากระดับน้ำทะเล) ใช้ไม้ใช้สอยเพื่อก่อสร้าง/ใช้สอยและบริโภคหน่อไม้ขางมากที่สุด ทั้งนี้ยังมีความต้องการปลูกไม้รวก

ไม้ขาง ไม้บง และไม้ตงสำหรับก่อสร้าง/ใช้สอย ต้องการปลูกไม้ไร่ ไม้หวาน ไม้บง ไม้ขาง ไม้รวก ไม้ตง และไม้หก เพื่อการบริโภค ชุมชนบนพื้นที่สูงปานกลาง (800-1,000 เมตร จากระดับน้ำทะเล) ใช้ไม้ขางเป็นไม้ก่อสร้าง/ใช้สอยมากที่สุด รองลงมาเป็นไม้หก ไม้บง ไม้ตง ไม้รวก ไม้ไร่ และไม้หวาน ตามลำดับ รวมถึงเก็บหาหน่อไม้บงและไม้ไร่มาบริโภคมากที่สุด นอกนั้นเป็นไม้หก ไม้ขาง ไม้หวาน ไม้บง โดยต้องการปลูกไม้หก ไม้ขาง และไม้บง สำหรับก่อสร้าง/ใช้สอย ต้องการปลูกไม้หก ไม้บง ไม้หวาน ไม้ตง ไม้ไร่ ไม้รวก และไม้ขางเพื่อบริโภค ชุมชนบนพื้นที่สูงค่อนข้างมาก (มากกว่า 1,000 เมตรจากระดับน้ำทะเล) ใช้ไม้ใช้สอยเพื่อก่อสร้าง/ใช้สอยมากที่สุด รองลงมาเป็นไม้บง มีการเก็บหาหน่อไม้บงมาบริโภคมากที่สุด รองลงมาเป็นไม้หวาน ไม้หก ไม้ขาง และไม้รวก รวมถึงต้องการปลูกไม้บง ไม้รวก

ไผ่หวาน ไผ่ซางและไผ่หกสำหรับก่อสร้าง/ใช้สอย ต้องการปลูกไผ่บง ไผ่ซาง ไผ่รวก และไผ่หกเพื่อบริโภค อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่า ชุมชนบนพื้นที่สูงมีการใช้ประโยชน์จากไผ่ทั้งการบริโภคและก่อสร้าง/ใช้สอย เพียงไม่กี่ชนิดจากจำนวนชนิดทั้งหมดที่สำรวจพบ

นอกเหนือจากการนำไผ่มาใช้ประโยชน์ในครัวเรือนแล้ว ชุมชนยังมีรายได้จากการหาหน่อไม้ในป่าธรรมชาติ ทั้งหน่อสดและนำมาแปรรูป รวมถึงการตัดไม้ไผ่มาจำหน่าย แต่ทั้งนี้การเข้าไปหาไผ่ในป่าธรรมชาติยังมีข้อจำกัดสำหรับพื้นที่สูง เนื่องจากติดกฎระเบียบชุมชนและข้อกฎหมายป่าไม้เรื่องการหาของป่า อย่างไรก็ตามได้มีการส่งเสริมให้มีการปลูกไผ่เพื่อสร้างรายได้ โดยนำองค์ความรู้จากการวิจัยไปถ่ายทอด ทั้งวิธีการขยายพันธุ์ การปลูก การจัดการสวนไผ่ การเพิ่มผลผลิตและคุณภาพ การแปรรูปไผ่ เพื่อให้ชุมชนมีไผ่ใช้ในชีวิตประจำวัน และเมื่อเหลือใช้สามารถแปรรูปจำหน่ายเป็นรายได้เสริมให้ครอบครัว โดยไม่ต้องบุกรุกตัดป่าไม้ธรรมชาติ และสามารถฟื้นฟูอนุรักษ์แหล่งต้นน้ำลำธารในพื้นที่ให้กลับมา มีความอุดมสมบูรณ์ต่อไป โดยยึดหลักการดำเนินงานตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเกี่ยวกับการปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่างนอกจากนั้นในปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 ได้รวบรวมเมล็ดพันธุ์ไผ่ที่ออกดอกตายชุกจำนวน 5 ชนิดพันธุ์มาเพาะขยายพันธุ์เพื่อเป็นแหล่งต้นกล้าสำหรับนำไปปลูกทดแทนไผ่ชนิดเดิมที่ตายไป และเป็นการอนุรักษ์พันธุ์กรรมไผ่ไม่ให้สูญหายไป รวมถึงได้ศึกษาการเติบโตของไผ่ที่ได้จากการเพาะเมล็ด เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการคัดเลือกต้นพันธุ์ไผ่มาขยายพันธุ์สำหรับการใช้ประโยชน์ต่อไป

ดังนั้นเพื่อให้ชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากไผ่ได้หลากหลายชนิดอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชน ควรมีการศึกษาและสำรวจความหลากหลายชนิดพันธุ์และการใช้ประโยชน์ของไผ่ในพื้นที่เพิ่มเติมจากปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 เพื่อคัดเลือกชนิดพันธุ์ไผ่ที่เหมาะสมกับพื้นที่และสอดคล้องกับการใช้ประโยชน์ของชุมชน ตลอดจนศึกษาสมบัติเบื้องต้นของลำไผ่เพื่อดูความเหมาะสมต่อการใช้ประโยชน์จากไม้ไผ่สำหรับใช้เป็นข้อมูลเพื่อส่งเสริมการปลูกป่าชาวบ้านและป่าชุมชน รวมถึงการปลูกรวบรวมชนิดพันธุ์ไผ่ที่ได้จากการเพาะเมล็ดเพื่อเป็นแหล่งพันธุ์กรรมและเป็นแนวทางในการส่งเสริมเพื่อเสริมสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาและสำรวจความหลากหลายชนิดพันธุ์ไผ่บนพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง
- 2.2 เพื่อศึกษาและคัดเลือกชนิดพันธุ์ไผ่ที่เหมาะสมต่อการนำไปใช้ประโยชน์ของชุมชน
- 2.3 เพื่อศึกษาการเติบโตของไผ่ที่ได้จากการเพาะเมล็ด
- 2.4 เพื่อพัฒนาแหล่งรวบรวมพันธุ์กรรมไผ่ที่ได้จากการเพาะเมล็ด

3. ขอบเขตโครงการวิจัย

3.1 การศึกษาและสำรวจความหลากหลายชนิดพันธุ์ไผ่และการใช้ประโยชน์ของชุมชน ทั้งไผ่ในธรรมชาติบนพื้นที่สูงและไผ่ที่นำเข้ามาปลูก ในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง 10 แห่ง ซึ่งเป็นพื้นที่ใหม่เพิ่มเติมจากปีงบประมาณ พ.ศ. 2560

3.2 การศึกษาและคัดเลือกชนิดพันธุ์ไผ่ที่เหมาะสมต่อการใช้ประโยชน์ในชุมชน

- การศึกษาและคัดเลือกชนิดพันธุ์ไผ่ที่ชุมชนมีความต้องการสำหรับการบริโภคหน่อและใช้ลำ โดยการประมวลข้อมูลจากข้อ 7.1 และจากแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้

- การศึกษาคุณสมบัติทางกายภาพและเชิงกลของไฟใช้ล้าที่ชุมชนมีการใช้ประโยชน์ อย่างน้อย 3 ชนิด

3.3 การศึกษาการเติบโตของไม้ที่ได้จากการเพาะเมล็ด อย่างน้อย 5 ชนิด โดยเก็บข้อมูลต่อเนื่อง เป็นปีที่ 3

3.4 การพัฒนาแหล่งรวบรวมพันธุ์ไม้ที่ได้จากการเพาะเมล็ดบนพื้นที่สูงที่มีระดับความสูง 500-1,000 เมตรจากระดับน้ำทะเล 1 พื้นที่

